

Åsa Danielsson
om YAR: "Program-
met är inget man
kan ta på... Det är
själva kraften. Den
som redan finns i
ungdomarna"

text: Leif Hejdenberg
foto: Jon Ström

Asa Danielsson, enhets-
chef inom social-
tjänstens öppenvård
i Borlänge är initia-
tivtagare till *Youth at Risk*-
program från England. Hon har
sedan fyra-fem år varit mycket
engagerad i utvecklingen av
öppenvården och har varit
kommunens ansvarige för
dessa program som vänder sig
både ungdomar och professio-
nella. Youth at Risk, YAR, i
England har olika koncept
som är utformade beroende på
målgrupp och vilka utmaning-
ar deltagarna står inför i varda-
gen. Det första programmet
inleddes 2001, det andra avslu-
tas under hösten. *Coaching for
success* kallas utbildningen som
helhet medan *coaching för pro-
fessionals* vänder sig till yrkes-
människor som arbetar med
ungdomar på olika sätt. När
Åsa började sin tjänst som
enhetschef i Borlänge fanns
redan ett intresse hos kom-
munledningen att åstadkomma
en förändring gällande att hjäl-
pa ungdomar att förändra sina
liv på hemmaplan – frågan var
bara hur.

– Vi ville fortsätta bygga på
det engagemang som redan
fanns. Vi ställde oss frågor som:
"Vem vill jag själv vara i kom-
munen och i samhället", "Vill
jag vara en gäst eller vill jag

I dag har de framtiden för sig. Alla har de blivit starkare, de äldre i sina yrkesroller och de yngre i sina livssituationer. Projektledaren Åsa Danielsson är mycket nöjd (klädd i vitt, andra raden ovanifrån näst längst t h). Stödpersonen Ulrika Larsson (i röd tröja t v om Åsa) instämmer. Samordnaren Lena Bergens har bara positiva erfarenheter också hon (t v mittersta raden, glasögon och ljus blus). Artikelförfattaren Lennart Hejdenberg står direkt till höger om Lena. Reza (främre raden, långt t v i vit t-shirt) och Jessica (främre raden, tredje från höger, svartklädd) berättar båda att YAR-programmet inneburit en vändning för dem.

Borlänge sätter ungdomarna i fokus

vara en värd". YAR har blivit en slags arena och plattform där vi reflekterar över vilka vi är för våra ungdomar.

Inget program blir det andra likt vilket redan har visat sig i Borlänge. I det första hade många ungdomar målet att sluta med droger, medan de i det andra lade tonvikt på skolarbetet. Åsa berättar engagerat att det även på ett positivt sätt har påverkat arbetet inom öppenvården,

– Det har helt klart inneburit en positiv utveckling inom öppenvården! Även om alla inte klappade händerna i början har vi fått upp ögonen för den kraft som programmet innebär. I början trodde vi på det som idé men vi kunde ju inte bevisa det. Vi bestämde oss ändå för att prova, säger Åsa Danielsson.

– Från socialsekreterarna kom efter ett tag frågan på vilket sätt man skulle backa upp programmet som ungdomarna deltog i. Vi inser att det inte fungerar att kategorisera ungdomarna efter vilka problem de har utan detta har mer blivit ett program för "ungdomar som vill

förändra sina liv". YAR är inte någon behandling.

Åsa tycker att det var mycket enklare att komma igång med det andra programmet eftersom så många fler hade erfarenhet av det, och att många visste att det fungerade. Det gjorde även rekryteringen av volontärer enklare och det blev mindre ifrågasättande. En mycket tydlig skillnad var alltså att spridning och utvidgningen gick snabbare. Dessutom, menar Åsa, att det varit en extra trygghet med satsningen från företagarna i Borlänge.

Nyligen har personal från skolor i Borlänge, bland annat 62 lärare inom gymnasieskolans IV-program deltagit i en 2-dagars workshop som i vissa delar påminner om ungdomarnas YAR-program. För lärarna var detta ett tillfälle att utveckla sin roll till ett mer coachande förhållningssätt. Utvärderingen visade att 90 procent (!) av lärarna var "mycket positiva" och 10 procent tyckte "så där".

Åsa berättade att de ännu inte haft en uppföljningsträff men att hon ändå blev positivt överraskad.

– Eftersom deltagarna var duktiga pedagoger var det kul att se att så många ändå upptäckte något nytt om hur man kan öka lyssnandet. Och bli ännu starkare i sin roll. Lärare strävar ju alltid efter att hitta ett förhållningssätt som fungerar. Att lyssna in, hjälpa och lotsa eleverna i studierna och i sina liv.

– Men, fortsätter Åsa Danielsson, vi tar inte över ansvaret från dem. Det är en viktig skillnad! Vi vill erbjuda tillit, ingjuta mod och hopp. Vi önskar ju att alla vuxna kan erbjuda ett positivt framtidsperspektiv.

Åsa ser skolan som en central plats eftersom ungdomarna är där varje dag

– Om inte skolarbetet och fritiden fungerar för en ungdom, så blir det väldigt mycket som inte fungerar.

På frågan om vad ett YAR-program för ungdomar egentligen kostar svarar Åsa: Ungdomar med stor problematik

placeras oftast enligt traditionella metoder och i jämförelse med det är detta en förhållandevis låg kostnad. Programmet bygger dessutom på att vi engagerar många och letar upp befintliga resurser i samhället. Det är företag som sponsrar på olika sätt och det är många vanliga människor som är volontärer. Ett resultat som vi inte tänkte på innan är att kommunen och företagen i Borlänge har kommit varandra närmare. Vissa saker har blivit enklare. Innan vi avslutar intervjun kommer Åsa in på forskning.

det blir ett möte som fungerar. Det har en stor inverkan för mig i arbetet eftersom jag har många enskilda samtal med både elever och föräldrar.

Mats-Ola berättar:

– Jag har arbetat med ungdomar i 20 år. Det är bra att få slipa sina egna redskap. Under kursen fick vi reflektera över oss själva och om ”den inre konversationen” som det kallas. Vi har ju alla mer eller mindre förutfattade meningar och egna tankar om andra människor som gör att vi ibland blir mindre närva-

Älvdalen. Jag bestämde mig för att klara av skolan och jag blev överlycklig när jag fick veta att jag kommit in. Nu känns det som om jag är mitt rätta jag! Min pappa och jag har kommit närmare och kan prata lugnare med varandra.

Reza, en kille med glimten i ögat, berättar med eftertryck hur året varit för honom:

– Det har blivit en stor skillnad för mig... Det går inte att förklara, det är så mycket... allt. Jag praktiserade på Cosmos i Borlänge första gången jag hörde

Programmet bygger på att vi engagerar många och letar upp befintliga resurser i samhället. Det är företag som sponsrar på olika sätt och många vanliga volontärer.

Åsa berättar att *Stig-Arne Berglund* från Umeå universitet följer arbetet och är på gång med en utvärdering. Stig-Arne försöker bland annat skapa en bild av svaret på frågan ”Vad är det som gör att ungdomar väljer att ändra riktning”.

– Samarbetet med Umeå Universitet ser jag som oerhört värdefullt för oss inför fortsättningen, avslutar Åsa.

Ett coachande förhållningssätt. *Marie Wahrenstedt* och *Mats-Ola Hedlund* jobbar på Hushaksgymnasiet i Borlänge och deltog i den intensiva tvådagarskursen tillsammans med 60 kolleger. Marie är pedagog och undervisar i kärnämnen och Mats är utbildningskonsulent. Marie berättar att lärarna har en ganska vag uppfattning om hur YAR egentligen fungerar. Under det senaste året har skolan fått en projektanställd lärare som fungerat som kontaktperson och länk mellan ungdomarna som deltagit i YAR-programmet, vilket har underlättat betydligt. Marie tycker att tvådagarskursen var intensiv men bra.

– Vi har fått ett mer coachande förhållningssätt, säger hon.

– Varje dag har jag kunnat omsätta mina insikter i mitt arbete. Nu är jag mer medveten om mina egna tankar när jag lyssnar på andra. Jag har märkt att det faktiskt finns *olika sätt* att lyssna på. Nu kan jag vara mer närvarande och det märks! När jag är 100 procent fokuserad får jag oftare 100 procent tillbaka och

rande i själva samtalet. Jag kände igen en hel del men sättet att göra det på var nytt, vi fick en mangling under två intensiva dagar. Första dagen var från nio på morgonen till nio på kvällen och den andra från halvnio till fyra. Och färre kaffe och rökpauser än vad en del är vana vid... Socialtjänsten och skolan har redan bra samarbete men vi ser nu att det går att utveckla ännu mer och det var väl en av tankarna med kursen.

Svårt att förklara. Två deltagare, *Jessica* och *Reza*, som varit med i YAR-programmet under ett helt år berättar generöst om vad de gått igenom. Sedan de började med kursveckan förra hösten har de jobbat hårt med sina olika mål. Hela gruppen av ungdomar har samlats ungefär en gång i månaden och i veckorna har de fått coaching av sina stödpersoner. Det märks att Jessica är mycket nöjd med stödpersonerna:

– De har varit helt underbara! Jag fick ju chansen att vara med och de har stöttat mig till ett bättre självförtroende. Tidigare var jag så skoltrött... Det blev bara värre och jag orkade till slut ingen-ting. Innerst inne var jag glad och sprallig men jag orkade inte ens vara mig själv. Dessutom hade jag svårt att lita på folk.

– En tid efter kursveckan bestämde jag mig, fortsätter Jessica. Vildmarksliv, jakt och fiske är mitt intresse så jag ville komma in på Naturbruksgymnasiet i

talas om YAR. När jag skrev på hade jag tänkt över det en hel dag. Jag tycker att alla ungdomar i Sverige ska få möjligheten att va med i det här, säger Reza bestämt. Nu är jag inte rädd längre och blir inte besviken lika lätt. Min ilska kom ut på fel sätt förut men nu har det bara blivit bättre och bättre. Det går bättre i skolan och jag kom in på samhällsvetarprogrammet. Det är jättebra för mig!

När Ulrika Larsson såg att kommunen sökte volontärer till ett program för ungdomar visste hon inte att hon senare skulle bli stödperson för just Jessica. Ulrika arbetade som kundansvarig på Nordea i Borlänge och tillsammans med en kollega bestämde de sig:

– Jag ville engagera mig på något sätt. Även om jag jobbar inom banken så har jag alltid tyckt om att arbeta med barn och ungdomar, jag har en förskolläraryr utbildning i botten. Jag önskar att alla någon gång får ett sånt här tillfälle! Min syn på ungdomar har förändrats, nu jag har mer förståelse för dem. Jessica som jag är stödperson för har fått ett otroligt självförtroende, det var mycket ”jävlar anamma” när hon bestämde sig att läsa upp sina betyg. Efter ett halvår som stödperson flyttades Ulrikas tjänst på Nordea till Stockholm men tillsammans med samordnaren *Lena Bergens* kom de fram till att Ulrika kunde fortsätta som stödperson. Nu fick hon resa

Nu känns det som om jag är mitt rätta jag!

mellan Stockholm och Borlänge och det blev en hel del telefonsamtal.

– Jag kommer verkligen att sakna ungdomarna, fortsätter Ulrika, även om det har varit både underbart och pest. Ibland har det varit extra jobbigt eftersom jag dessutom varit teamledare och när saker inte gått som planerat har jag tänkt "hjälp, nu orkar jag inte längre!". Men jag har ändå fått ut jättemycket av det här. Nu har jag mer tålamod med att lyssna på andra. Vi har haft så kul. Det har varit både glädje och tårar.

Ännu en som engagerat sig som stödperson är *Malin Wennström*. Malin studerar på Lärarhögskolan och arbetar som timanställd på ett behandlingshem för ungdomar. Malin läste om YAR i lokaltidningen Dalademokraten och tog med sin man till en kick-off i februari 2003. Där fick de välja ett team och vara med i förberedelserna. Senare blev hon stödperson.

– För Reza som jag varit stödperson för har det varit en enorm förändring. Han har verkligen jobbat hårt för att uppnå sina mål. Den träning jag själv fått som stödperson har jag nytta av överallt. På jobbet, på högskolan och hemma. Det är kul att prova nya tankesätt. Numera tar jag inte saker så personligt och har mer tålamod med människor.

Ett politiskt ställningstagande. *Lena Bergens* har arbetet med socialt arbete sedan 1986. Först inom frivårdsmyndigheten och kriminalvården, sedan tolv år med behandling och missbruk, därefter som familjehemssekreterare och några år inom öppenvården som behandlare.

Sedan politikernas ställningstagande 1999 för den konkreta satsningen på YAR har mycket hänt för både Lena Bergens och många av ungdomarna.

– Jag tackade faktiskt "ja" utan att jag visste exakt vad det skulle innebära för mig. Det var nytt, oprövat och jag var nyfiken. Jag har alltid trott att det är bra om man kan mobilisera *alla* samhällets goda krafter för att åstadkomma förändringar.

– Professionella ensamma kan inte lösa alla problem. Om man så skulle anställa 100 socialsekreterare till i varje kommun, kan de ändå inte ordna allt.

Förenklat består varje YAR-program för ungdomar av *tre faser*. Förberedelsefasen som pågår något halvår, en intensivkurs om sex dagar och uppföljningsprogrammet som pågår ytterligare ett år. Kommunen har använt alla tänkbara kanaler för att på ett okonventionellt sätt mobilisera frivilliga. Via kommunens egen socialtjänst, skolor, kyrkan, föreningar, företagare och även via enskilda. De som valt att göra en insats som volontär har fått speciell intensivutbildning och träning. Efter själva kursveckan har det kommande året bestått av själva "träningen" för deltagare och stödpersoner. Lena som haft uppdraget att samordna allt detta befinner sig just nu i slutskedet av program nummer två. Sammanlagt är det cirka 40 ungdomar och 150 volontärer som varit med.

– Jag samordnar genomförandet av programmet, erbjuder coaching för stödpersoner, handleder teamledarna och träffar ibland ungdomarna enskilt, säger Lena Bergens.

– Arbetssättet med coaching skiljer sig lite från traditionellt behandlingsarbete. Man analyserar och bedömer väldigt lite, om ens obefintligt, istället fokuserar man på de mål som deltagaren själv har sagt att han eller hon vill uppnå. Man flyttar sig stegvis mot det målet med hjälp av delmål, säger vad man ser och ger deltagaren feedback i den riktning som leder på spår mot målet.

– Det är viktigt att göra det man sagt att man ska göra, och att *stå kvar* för deltagaren och dennes personliga mål, oavsett om deltagaren gör misstag. De får hela tiden träna och utvecklas till att se vad som fungerar för dem själva. Det bygger mycket på stora mål och mindre delmål. Beröm och uppmuntran av varje enskilt åstadkommande av stödpersoner och andra är också en viktig del. Det har visat sig att små förändringar ofta genererar nya större, poängterar Lena.

– Det är ett lyft för mig rent yrkesmässigt, säger hon. Jag har fått större självförtroende. Tidigare utgick jag ofta från "vilken förändring som borde ske" med färdiga lösningar, vilket ibland medförde att jag omedvetet tog kraften ifrån klienterna till deras egen förändring. YAR-programmet är egentligen inget "program" i sig själv utan mer själva kraften till förändring som frigörs hos ungdomarna och volontärerna.

– De skapar själva sina lösningar och blir förankrade i dem.

Artikelförfattaren Leif Hejdenberg är fältkoordinator vid Ungdomsenheten i Vårby-Huddinge

YAR-programmen kan anpassas för olika behov, såväl individuella som kommunala/institutionella. Gemensamt är att de kräver ett helhjärtat engagemang från alla inblandade för att lyckas utveckla deltagarnas potential.

- Coaching for Communities Samhällsprogrammet/ Ungdomsprogrammet
- Coaching for Professionals Program för yrkesverksamma
- Coaching for Success Skolprogrammet

- Coaching for Employment Program för arbetslösa/arbetslöskande
- Specialist programmet Specialistprogrammet

Ungdomsprogrammet utgår från att alla kan lära sig att ta ansvar för sitt eget liv. Även unga människor som hamnat snett i tillvaron kan förändra sig av egen kraft om de får helhjärtat stöd och vägledning. De kan bryta destruktiva beteenden och skapa en framtid som de själva vill ha och kan vara stolta över.

Youth at Risk arbetar med hela omgivningen runt ungdomarna. Genom vad de lär sig i YAR-träningen får de insikter om vilka de egentligen är.

Metoden är väl beprövad. Den utvecklades i USA på 1980-talet och används framgångsrikt även i England, Tyskland, Holland, Australien och Sverige. Arbetssättet bygger på frivillighet och samverkan med myndigheter, organisationer, företag och enskilda vuxna som engagerar sig i ungdomarna. År 2000

fick Youth at Risk tillsammans med ICL (som stöder verksamheten) ta emot utmärkelsen "Award for Excellence" av den engelska sammanslutningen Business in the Community, för organisationens framgångsrika arbete. www.yar.se

Kontaktpersoner:
Åsa Danielsson, projektledare
0243-74630, 070-6343760
asa.danielsson@borlange.se
Anne-Lie Granroth, ordförande
08-59079770, 0733-775134
Annelie.granroth@telia.com